

Komentar in karta: 3/84

SLA V281(b).01 'otroške sani'

Tjaša Jakop

1. Gradivo

Za pomen 'vozilo z navadno dvema ozkima drsnima ploskvama za premikanje, prevažanje otrok po snegu', knj. *sani* (*i*) in *sánke* (*â*), se v narečjih najbolj pogosto uporablja leksem *sanke*, drugi najpogostejši leksem je *sani*. Pogoste so tudi izpeljanke s podstavo *san-*, npr. *sanice*, *sankice*, *sančice*, *sanivček*, s podstavo *smuč-*, npr. *smučke*, *smučice* in *smukice*, s podstavo *vlač-*, npr. *vlačice*, *vlakice*, ter leksema *žlitke* in *teznice*. V T108 in T256 je leksem *sanke* označen kot »novejši«, v T353 pa (ob prvem leksemu *šlite*) kot »redek«. Leksem *sani* je v dveh točkah (v T224 ob prvem leksemu *slita* in v T228 ob prvem leksemu *šlite*) označen kot »redek«, leksem *šlite* pa je v T229 (ob prvem leksemu *sanke*) označen kot »starinski«.

Ti leksemi se lahko uporabljajo tudi v zvezah z desnim ali levim prilastkom, npr. *sani za otroke* v T198, *sanke za dece* v T345, *otroške sani* v T050, *otročje sani* v T213, *(ta) male sani* v T187, T198 in T404; *otroške sanke* v T302, *otročje sanke* v T299 in T355, *ta male sanke* v T236, ponekod zapisane kot elipsa, npr. *otroške za drečanje* v T195.

Za T105, T126–T127, T132, T135 in T154 je navedeno, da tam *sani* in zato tudi besede zanje nimajo.

2. Morfološka analiza

san- < **san-i* (im. mn.) / **san-e* (im. mn.)

otroške sani < **ot-roč-bsk-y-j-e san-i* ← **ot-roč-bsk-ɔ* (← **ot-rok-ɔ* 'otrok') + **san-i*

otročje sani < **ot-roč-bj-e-j-e san-i* ← **ot-roč-bj-ɔ* (← **ot-rok-ɔ* 'otrok') + **san-i*

(ta) male sani < (**t-*) *mal-y-j-e san-i* ← (**ta*/**tɔ*/**tě*/**tę* 'ta') + **mal-ɔ* 'majhen' + **san-i*

sanice < **san-ic-e* (im. mn.)

sanci < **san-ɔc-i* (im. mn.)

sanivec < **san-iv-ɔc-ɔ*

sanivček < **san-iv-ɔč-ɔk-ɔ*

sanovka < **san-ov-ɔk-a*

sa//Nke < **san-ɔk-e* (im. mn.) ← **san-i* (*//* ≥ *j* v T216, T221, T242, T279, T281, T305, T334, T337–T338, T345, T347–T350, T384, T407–T410; *N* ≥ *n* v T075)

otročke sanke < **ot-roč-bsk-y-j-e san-ɔk-e* ← **ot-roč-bsk-ɔ* + **san-ɔk-e*

otročje sanke < **ot-roč-bj-e-j-e san-ɔk-e* ← **ot-roč-bj-ɔ* + **san-ɔk-e*

ta male sanke < **t- mal-y-j-e san-ɔk-e* ← **ta/*tɔ/*těl/*te* 'ta' + **mal-ɔ* + **san-ɔk-e*

sančice < **san-ɔč-ic-e* (im. mn.)

sa//nkice < **san-ɔk-ic-e* (im. mn.) (// ≥ j v T339, T347, T351, T386, T417)

Smuč- < **smuč-ɔ* / **smuč-i* (im. mn.) / **smuč-e* (im. mn.) ← **smuč-a-ti* ' (hitro) drseti, hitro se premikati' (*S* ≥ *š* v T117, T139, T150, T152)

smučke < **smuč-ɔk-e* (im. mn.)

smučice < **smuč-ic-e* (im. mn.)

smukice < **smuk-ic-e* (im. mn.) ← **smuk-a-ti* 'delati hitre gibe'

vlak- < **volk-ɔ* / **volk-a* / **volk-e* (im. mn.) ← **volk-ɔ* 'vlečenje, vleka' ← *velti* (< **velk-ti* **vɔlk-ɔ*) 'vleči'

vlačice < **volč-ic-e* (im. mn.)

vlakic- < **volk-ic-a* / **volk-ic-e* (im. mn.)

vlačulje < **volč-ul-e* (im. mn.)

tezne < **tež-ɔn-e* (im. mn.) ← **tež-a* ← **(po-)tež-a-ti* 'potegovati' ← **teğ-nɔ-ti* 'vleči, raztegovati, napenjati'

teznice < **tež-ɔn-ic-e* (im. mn.)

posmojke < **po-smɔd-ɔk-e* (< **po-smɔd-j-ɔk-e*) (im. mn.) ← **po-* 'po' + **smɔd-i-ti* 'smoditi'

samotežnice < **sam-o-tež-ɔn-ic-e* (im. mn.) ← **sam-o-tež-ɔn-ɔ* ← **sam-ɔ* 'sam' + **teğ-nɔ-ti* 'vleči, raztegovati, napenjati'

žliT- < **(žlit)-ɔ* / **(žlit)-a* / **(žlit)-e* (im. mn.) ← srvnem. *slite* 'sani' (pred prehodom srvnem. *ž* > *š*) (*T* ≥ *k* v T056, T058, T062–T063, T070–T071, T074)

žlitke < **(žlit)-ɔk-e* (im. mn.)

šliT- < **(šlit)-ɔ* / **(šlit)-a* / **(šlit)-e* (im. mn.) ← nem. *Schlitten* 'sani' (po prehodu srvnem. *ž* > *š*) (*T* ≥ *k* v T057)

šlita < **(slit)-a*, nejasno, v zvezi s *šlita*

rodelj- < **(rodĭ)-ɔ* / **(rodĭ)-e* (im. mn.) ← nem. *Rodel* 'sani'

rodeljni < **(rodĭn)-i*

lodža < **(lož)-a* ← furl. *loze* 'sani'

krevljice < **(krevĭ)-ic-e* (im. mn.) ← **(krevĭ)-a* ← srvnem. *kröuwel*, *krewel*, *kröul* 'kavelj za jemanje lonca iz peči'

pukelj < **(pukĭ)-ɔ* ← bav. nem. *Puckel* 'grba'

zlita < **(zlit)-a* ← it. *slitta*, furl. *slite* 'sani'

snita (mn.), nejasno

hodeljni, nejasno, morda v zvezi z *rodeljni*

kebice, nejasno

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *hodeljni* v T018, *krevljice* v T019, *zlita* v T080, *posmojke* v T181, *pukelj* v T192, *snita* v T215 in *kebice* v T231.

Kot enkratnica s *san-* je kartiran leksem *sanci* v T024.

Kot enkratnica s *smuč-* je kartiran leksem *smučice* v T234.

Kot enkratnici z *vlač-* sta kartirana leksema *vlačulje* v T200 in *vlačice* v T290.

Kot enkratnica s *tezn-* je kartiran leksem *tezne* v T003.

Kot enkratnica z *rodelj-* je kartiran leksem *rodeljni* v T032.

Kot enkratnica z *žlit-* je kartiran leksem *žlitke* v T159.

Kot enkratnica s *slit-* je kartiran leksem *slita* v T224.

Kot besedne zveze s *sani* so kartirani leksemi *otroške sani* v T050, *otročje sani* v T213 ter *(ta) male sani* v T187, T198 in T404.

Kot besedne zveze s *sanke* so kartirani leksemi *ta male sanke* v T236, *otroške sanke* v T302 ter *otročje sanke* v T299 in T355.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *sani* v T097, *samotežnice* v T201, *sankice* v T236, *sani* v T270 ter *sani za otroke* v T198.

S simbolom za »ni poimenovanja« so kartirani odgovori v T105, T126–T127, T132, T135 in T154.

4. Uporabljena dodatna literatura

Jakop 2020

5. Primerjaj

SLA: V281.02 *sani* (3/83), V282.01 *smuč* (3/85), V266.01 *voz* (3/50); OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: 967 *sani*; ALI: 4923; ASLEF: 4086; HJA: 1432b; LinGeH: 1284; ÚMNyA: /

6. Etnološka osvetlitev

Otroške sani so splošno razširjeno prevozno sredstvo za zimsko sankanje otrok po bližnjih gričih in nekdaž, ko je bil motorni cestni promet še redek, tudi po zasneženih hribovskih poteh in cestah. Z otroškimi sanmi zlasti starši prevažajo majhne otroke tudi po ravnih zasneženih poteh okrog hiše, stanovanjskega bloka, v smučarskih središčih ipd. Sankanje z otroškimi sanmi je pogosto prva oblika navajanja otrok na zimske športne dejavnosti. Do 2. svetovne vojne je večina otrok imela svoje ali skupne družinske sani, ki so jih izdelali starši, sorodniki ali bližnji mizar. Industrijsko ali obrtniško izdelane in v trgovinah kupljene otroške sani so bile dostopne le premožnejšemu trškemu in mestnemu prebivalstvu, ki sta jim bila dostopna preživljanje prostega časa ter obenem sankanje in smučanje v uglednih turističnih krajih, npr. pozimi na zasneženem Blejskem jezeru.

Najpreprostejše otroške sani so bile izdelane iz dveh desk, dolgih od 50 do 100 cm, ki so ju spredaj lokasto obrezali za približno četrtno kroga, desk za sedišče, nekaj

dodatnih povezovalnih letev in vrvic, žic ali kovinske kljuke, s katerimi je sankar vlekel sani s sankališča in od vznožja nazaj na vrh. Na Pohorju so si sani starejši otroci izdelali tudi sami, pogosto ob pomoči staršev. Večinoma so izbrali smrekove ali bukove deske ali debelejše plohe za stranice, ki so jih spredaj v loku ali šilasto obrezali ali zgolj obtesali s sekiro. Tudi sedišče je bilo izdelano iz pravokotne deske. Sani so povezali z žebliji ali lesenimi cveki, za vleko so pritrtili vrv ali žico. Preproste ali mizarško bolj izpopolnjene otroške sani, primerne tudi za prevažanje manjših bremen, so poznali tudi drugod. V 60. in zlasti 70. letih 20. stoletja, ko se je dvignila kupna moč večine prebivalstva v vaseh, trgih in mestih, pa se je domača izdelava otroških sani večinoma opustila. V zadnjih letih je na tržišču raznovrstna ponudba lesenih sani, ki jih prodajajo trgovine s športno opremo in priložnostni suhorobarji. Trg ponuja tudi industrijsko izdelane športne otroške sani (iz različnih materialov, tudi plastike), ki otroke že navajajo na športno in tekmovalno sankanje.

Prim.: SEL 2004; Sitar 1995; Stanonik 1987; Šarf 1956

7. Skica

